

Nr 170.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; given Stockholms slott den 13 mars 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Härigenom förordnas, att 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

18 §.

1 mom. I varje tobaksvaras priskurantpris skall skatt ingå dels med ett belopp, vilket motsvarar nedanstående procent av priskurantpriset eller i fall, som avses i 22 § 2 mom. fjärde stycket, av varans värde, dels ock med nedan angivna, i förhållande till varans myckenhet bestämda belopp, nämligen:

	För inom riket tillverkad vara			För till riket införd vara		
	Procent av priskurantpriset eller värdet	Belopp för		Procent av priskurantpriset eller värdet	Belopp för	
		1 st.	1 kg.		1 st.	1 kg.
		öre	kr.		öre	kr.
Cigarrer	54	0.8	—	58	4	—
Cigarrcigarretter	62	0.4	—	63	2	—
Cigarretter med fast pappersmunstycke	72	0.2	—	63	1.3	—
Cigarretter utan fast pappersmunstycke	72	0.2	—	63	1.3	—
Röktobak	73	—	1.50	73	—	1.50
Tuggtobak	48	—	1.—	58	—	1.50
Snus	60	—	0.75	62	—	1.50

I skattehänseende — — — 3.3 gram.

Denna förordning träder i kraft å dag, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

¹ Senaste lydelse av 18 § 1 mom., se SFS 1941:893.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 13 mars 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anför:

Enligt gällande bestämmelser utgår tobaksskatten dels med viss procent av varans priskurantpris eller varans värde, dels ock med visst efter varans myckenhet bestämt belopp. Skattesatserna återfinnas i 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. Dessa skattesatser ha under åren 1939—41 blivit föremål för åtskilliga jämkningar. De nu gällande skattesatserna, som innefattas i en den 30 november 1941 utfärdad förordning (nr 893), vilken trädde i kraft den 1 december 1941, framgå av följande sammanställning:

	För inom riket tillverkad vara			För till riket införd vara		
	Procent av priskurantpriset eller värdet	Belopp för		Procent av priskurantpriset eller värdet	Belopp för	
		1 st.	1 kg.		1 st.	1 kg.
		öre	kr.		öre	kr.
Cigarrer	52	0.8	—	56	4	—
Cigarrcigarretter	60	0.4	—	61	2	—
Cigarretter med fast pappersmunstycke	70	0.2	—	61	1.8	—
Cigarretter utan fast pappersmunstycke	70	0.2	—	61	1.8	—
Röktobak	71	—	1.50	71	—	1.50
Tuggtobak	43	—	1.—	53	—	1.50
Snus	57	—	0.75	59	—	1.50

Statsverkets inkomst av tobaksskatt har i riksstaten för budgetåret 1941/42 upptagits till 160 miljoner kronor.* Sedan 1941 års riksdag beslutat om höjning av tobaksskatten motsågs en inkomst av 179 miljoner kronor under förutsättning att konsumtionen vidmakthölles och att det skulle visa sig möjligt att vid tillverkningen bemästra eventuellt uppstående svårigheter i fråga om råvaruförsörjningen.

Av årets statsverksproposition framgår, att styrelsen för aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet under nyss angivna förutsättningar räknat med att tobaksskatten för budgetåret 1942/43 skulle ge 185 miljoner kronor samt att riksräkenskapsverket anslutit sig till denna uppskattning under framhållande likväl av dess stora osäkerhet. I förslaget till riksstat för budgetåret 1942/43 har inkomsten av tobaksskatt upptagits med sistnämnda belopp.

Med hänsyn till behovet av ökade statsinkomster har *styrelsen för aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet* av mig anmodats verkställa en utredning rörande höjning av tobaksskatten, därvid närmast borde undersökas, vilken höjning av skattesatserna som kunde ifrågakomma, därest nu gällande utförsäljningspriser i genomsnitt höjdes med 15 procent, samt vilken ökning i statens inkomst av tobaksskatten en sådan höjning skulle medföra.

Till fullgörande av detta uppdrag har styrelsen inkommit med en den 28 februari 1942 dagtecknad skrivelse, vari till en början framläggas följande uppgifter rörande det beräknade resultatet av tobaksmonopolets försäljning under ett år framåt, räknat från och med den 1 februari 1942, vid nu gällande priser och skattesatser och vid fortsatt tillämpning av en sedan sistnämnda dag införd begränsning av återförsäljarnas inköp:

Tabell I.

	Kvantitet ca 95 % av 1940 års för- säljning 1,000-tal st. eller kg.	Genom- snittspris dec. 1941— jan. 1942	Värde 1,000-tal kronor	Tobaksskatt i 1,000-tal kronor		
				i förh. till vär- det	i förh. till mycken- het	Summa
Cigarrer	18,900	290.86	5,497	2,858	151	3,009
Cigarrcigarretter ..	167,000	151.52	25,304	15,182	668	15,850
Cigarretter	2,020,000	65.61	132,532	92,772	4,040	96,812
Röktobak	1,330	34.15	45,420	32,248	1,995	34,243
Tuggtobak	35	22.65	793	341	35	376
Snus	3,730	7.38	27,527	15,690	2,798	18,488
Summa			237,073	159,091	9,687	168,778

I skrivelsen anföres vidare:

Av tabellen framgår att tobaksskatten under ovannämnda period skulle komma att uppgå till inemot 169 miljoner kronor, vartill dock bör läggas det skattebelopp, som belöper på den säkerligen ganska ringa mängd tobaksvaror, som kan komma att importeras under samma tid. Till jämförelse må nämnas, att tobaksskatten för budgetåret 1941/42 vid oförändrade utförsäljningspriser beräknas uppgå till 179 miljoner kronor, varvid hänsyn tagits till den minskning i försäljningen, som resoneringen kommer att medföra under månaderna februari—juni 1942.

Resultatet av en 15-procentig prisförhöjning framgår av tabell II här nedan. Denna prisförhöjning drabbar de olika varuslagen så, att den i genomsnitt blir för cigarrer 4 öre per st., cigarrcigarretter 2 öre per st., cigarretter 1 öre per st., rök- och tuggtobak 5 kr. per kg. samt snus 1 kr. per kg.

Då det gällt att avväga den höjning av skattesatserna, som borde förknippas med den ifrågasatta prisförhöjningen, har hänsyn måst tagas till de avsevärda prisstegringar, som inträtt å vissa betydande råtabaksmarknader, vilka prisstegringar medfört, att tobaksmonopolet från och med början av detta år nödgats belasta sin tillverkning med en ytterligare ökning av kostnaden för råtabak. Styrelsen har därför funnit sig böra stanna vid ett förslag att i samband med prisförhöjningen en ökning i beskattningen skulle ske genom en höjning av värdeskatten med följande enheter för de olika varuslagen, nämligen

för cigarrer	2 enheter
» cigarrcigarretter	2 »
» cigarretter	2 »
» röktobak	2 »
» tuggtobak	5 »
» snus	3 »

Den i tabell II framlagda beräkningen utgår därför från en 15-procentig prisförhöjning kombinerad med höjning i skattesatserna av nämnda storlek.

Tabell II.

	Kvantitet 1,000-tal st. eller kg.	Genom- snittspris	Värde 1,000-tal kronor	Tobaksskatt i 1,000-tal kronor		
				i förh. till vär- det	i förh. till mycken- het	Summa
Cigarrer	18,900	330.86	6,253	3,377	151	3,528
Cigarrcigarretter ..	167,000	171.52	28,644	17,759	668	18,427
Cigarretter	2,020,000	75.61	152,732	109,967	4,040	114,007
Röktobak	1,330	39.15	52,070	38,011	1,995	40,006
Tuggtobak	35	27.65	968	465	35	500
Snus	3,780	8.38	31,257	18,754	2,798	21,552
Summa			271,924	188,333	9,687	198,020

Den 15-procentiga prisökningen skulle enligt tabell II
giva ett totalt försäljningsvärde av cirka kr. 271,900,000
Det nuvarande försäljningsvärdet enligt tabell I..... » » 237,100,000
Ökning cirka kr. 34,800,000.

Det totala skatteresultatet vid den 15-procentiga prisök-
ningen skulle enligt tabell II uppgå till cirka kr. 198,000,000
Det nuvarande totala skatteresultatet enligt tabell I..... » » 168,800,000
Ökning cirka kr. 29,200,000.

I en tidigare promemoria av den 30 oktober 1941 gjordes vissa försök att i tabellform få fram en prisindex för de olika varuslagen¹, varvid som bas togs de medelutförsäljningspriser, som gällde under förkrigsperioden $\frac{1}{1}$ 1939— $\frac{30}{9}$ 1939. Denna tabell har nu kompletterats med de medelutförsäljningspriser, som framgå av tabell II och följer här nedan såsom tabell III.

¹ Jfr propositionen nr 335 till 1941 års riksdag sid. 5.

Tabell III.

	Genomsnittspriser å totalomsättningen av tobaksvaror inom landet i kr. pr 1,000 st. eller 1 kg.						
	Före pris- höjningarna jan. — sept. 1939	1	2	3	4	5	6
		Okt.— nov. 1939	27 maj— 3 juni 1940	17 febr. 1941	12 maj 1941	1 dec. 1941	Priser enligt tab. 2 ^a
Cigarrer	214.04	228.28	252.24	252.24	252.24	299.78	330.86
Cigarrcigarretter.....	92.95	101.71	122.13	122.13	122.13	152.27	171.52
Cigarretter	52.16	57.92	68.72	68.72	68.72	70.44	75.61
Röktobak	21.40	23.89	27.90	30.76	34.30	35.03	39.15
Tuggtobak	15.17	16.75	19.88	21.74	23.24	^a 22.65	27.65
Snus	3.91	4.36	6.40	6.40	6.40	7.38	8.38
P r i s i n d e x							
	Före pris- höjningarna	1	2	3	4	5	^a 6
Cigarrer	100	107	118	118	118	140	155
Cigarrcigarretter.....	100	109	131	131	131	164	185
Cigarretter	100	111	132	132	132	135	145
Röktobak	100	112	130	144	160	164	183
Tuggtobak	100	110	131	143	153	^a 149	182
Snus	100	112	164	164	164	189	214
Totalsumma	100	111	132	135	138	147	161

Av tabell III framgår, att rent siffermässigt sett den ifrågasatta prisförhöjningen skulle innebära en skärpning av prisnivån i förhållande till den före oktober 1939 gällande med icke mindre än 61 procent. Härvid får man emellertid icke bortse från, att det icke varit möjligt att kunna i tabellen belysa den avsevärda prisförhöjning, som drabbade konsumenterna, då tobaksmonopolet i oktober 1941 såg sig nödsakat att till i stort sett oförändrade priser saluhålla uteslutande pipetobak av lägre kvalitet och munstycks cigarretter i stället för de tidigare märkena.

Enligt förevarande förslag skulle en total skatteökning av cirka 29 miljoner kronor uppkomma, varigenom statens inkomst av tobaksskatt skulle uppbringas till 198 miljoner kronor eller 13 miljoner kronor över det i rikstatsförslaget till innevarande års riksdag upptagna inkomstbeloppet.

För att nå detta resultat har man måst räkna med att från allmänheten genom prisstegring uttaga cirka 35 miljoner kronor.

Vid förestående beräkningar har man utgått från den förutsättningen, att tobakskonsumtionen skulle bli oförändrad till kvantitet och inriktning efter prisförhöjningens genomförande.

Vad först angår den kvantitativa förbrukningen av tobaksvaror efter den ifrågasatta prisförhöjningen må erinras om den utveckling, konsumtionen

¹ Vid denna beräkning har i olikhet mot beräkningarna i kol. 1—5 hänsyn endast tagits till den inhemska tillverkningen och sålunda icke till eventuell import av tobaksvaror.

² Nedgången berodde på att tillverkningen av de dyraste tuggtobaksmärkena upphört.

företedde efter den 1 december 1941, då tobaksvarorna i samband med skärpning av tobaksbeskattningen senast underkastades en ganska avsevärd prisstegring. Trots denna prisstegring visade det sig, att under december månad 1941 men framför allt under januari månad 1942 förbrukningen av alla varuslag utom tuggtobak och snus undergick en väsentlig ökning. Under januari månad 1942 stegrades sålunda försäljningen kvantitativt sett för cigarrer med 25.8 procent, cigarrcigarretter 40 procent, cigarretter 13.9 procent och röktoak 34.4 procent i förhållande till motsvarande förbrukning under januari månad nästföregående år.

Denna utveckling ledde till, att tobaksmonopolet den 1 februari 1942 såg sig nödsakat genomföra en ransonering av sådan innebörd, att återförsäljarna medgävos rätt att inköpa tobaksvaror för ett visst, för varje återförsäljare maximerat belopp per månad utan att likväl någon uppdelning på olika varuslag därvid ägde rum.

Enär efterfrågan på tobaksvaror efter införandet av denna begränsning i inköpen icke torde vara oväsentligt större än tillgången, synes det styrelsen, även med tanke på den relaterade utvecklingen av tobakskonsumtionen efter den 1 december 1941, knappast kunna föreligga risk för att den föreslagna prishöjningen skulle leda till en konsumtionsminskning under den nivå, som fastställts genom nämnda ransonering.

Beträffande prishöjningens inverkan på konsumtionens inriktning kunde efter den senaste prishöjningen konstateras en fortsatt förskjutning mot billigare märken inom varugrupperna cigarrer, cigarrcigarretter och cigarretter, men framför allt en särskilt markerad övergång till stegrad röktoakskonsumtion. Det torde vara all anledning befara, att vid den nu föreslagna 15-procentiga prisstegringen denna tendens skall framträda än mera accentuerad. Om man gör en jämförelse, huru priset på röktoak efter prishöjningen skulle te sig gentemot priset å övriga dyrare varuslag i genomsnitt per kilogram, finner man följande värden:

för cigarrer	cirka kr.	55: —
» cigarrcigarretter	» »	74: —
» cigarretter	» »	109: —
» röktoak	» »	39: —.

Uppenbart är att denna röktoakens relativa prisbillighet i förhållande till dessa andra varuslag bidrager till att öka risken för en övergång till stegrad röktoakskonsumtion såsom en följd av prishöjningen.

Förutom att det finansiella utbytet av skatthöjningen äventyras genom den åsyftade förskjutningen mot billigare märken och denna övergång till ökad röktoakskonsumtion, uppstå även ogynnsamma verkningar för tobaksmonopolets del av produktionsteknisk art men främst ifråga om råvaruförsörjningen. Särskilt är i sistnämnda hänseende en utvidgad röktoakskonsumtion ägnad att väcka betänkligheter.

Sedan den nu tillämpade ransoneringen genomförts, har den inträdda skärpningen i världsläget gjort omsorgen om råvarulagren än nödvändigare än förut. Det försvarade läget måste därför påkalla en särskild uppmärksamhet och leda till undersökning rörande vilka ytterligare åtgärder, som böra vidtagas i syfte att åstadkomma en effektiv besparing i de befintliga råtoakslagren.

Därvid kunde man givetvis tänka på att söka skärpa den nu tillämpade ransoneringen genom att uppdelat det för varje återförsäljare fastställda totala inköpsbeloppet i delbelopp för de olika varuslagen och sålunda härigenom söka åstadkomma en effektiv begränsning för varje enskilt varuslag. En sådan

differentiering är emellertid i praktiken svår att tillfredsställande genomföra och den skulle dessutom medföra ett väsentligt merarbete för tobaksmonopolets del, utan att systemet sett ur den enskilde konsumentens synpunkt skulle leda till en mera rättvis fördelning av tobaksvarorna.

Det torde därför vara nödvändigt att undersöka möjligheterna för en än längre gående och genomgripande ransonering med införande av kortsystem och enligt samma riktlinjer, som tillämpas för att begränsa eller reglera förbrukningen av olika nödvändighetsvaror. Tobakskonsumtionens egenartade karaktär gör likväl, att det torde komma att möta svårigheter att väl avväga och tillämpa ett dylikt kortsystem för tobaksvarornas del, även om det skulle kunna anses leda till en rättvisare varufördelning mellan de enskilda konsumenterna.

I avvaktan på att det sålunda sannolikt kan komma att visa sig nödvändigt att skärpa den nu tillämpade ransoneringen, vill styrelsen av ovan anförda skäl ifrågasätta att komplettera det framlagda förslaget med en extra höjning av rök tobakspriset och värdeskatten å rök tobak, varigenom priset förslagsvis kunde sättas till i genomsnitt 50 kr. per kg och den nu gällande värdeskatten vid ett sådant prisläge ökas med 5 enheter i stället för ovan angivna 2 enheter.

Styrelsen för monopolbolaget har senare inkommit med en den 9 mars 1942 dagteknad skrivelse, i vilken styrelsen lämnat en redogörelse för de synpunkter, som enligt styrelsens mening borde anläggas på frågan om en reglering av återförsäljarrabatterna i anslutning till den ifrågasatta skatte- och prishöjningen.

Skrivelsen är av följande lydelse:

Först må erinras om att, när det under åren 1939—1941 vid olika tillfällen gällt att genomföra prisstegringar å tobaksvaror i samband med skärpning av tobaksskatten, det ansetts riktigt att i anslutning härtill reglera den av tobaksmonopolet beviljade och efter vissa procent utgående återförsäljarrabatten å olika varuslag i syfte att icke en alltför stor andel av inkomstökningen skulle överföras till återförsäljarna.

I samband med genomförandet av en i oktober månad 1939 beslutad prisökning å cirka 10 procent och därmed förbunden skatteökning sänktes sålunda återförsäljarrabatten, som under åren 1922—1939 utgjort 15 procent för cigarrer och 13 procent för övriga varuslag, med 1 procent för alla varor. Vidare nedsattes denna rabatt med 1 procent i anslutning till en i maj månad 1940 genomförd allmän prisstegring och skatteökning å tobaksvaror. Återförsäljarrabatten å rök tobak sänktes härefter den 1 mars 1940 till 10 procent med hänsyn till då genomförd prishöjning. Slutligen gjordes i samband med skatt- och prishöjning den 1 december 1941 en ytterligare nedsättning av återförsäljarrabatten för cigarrer från 13 till 11 procent samt beträffande cigarrcigarretter och snus från 11 till 10 procent. Från och med den 1 december 1941 har därför återförsäljarrabatten utgått efter följande procentsatser, nämligen med 11 procent för cigarrer, cigarretter och tuggtobak samt med 10 procent för övriga varuslag.

Trots de nedsättningar tobaksmonopolet sålunda genomfört har återförsäljarnas bruttointäkt genomsnittligt undergått en icke oväsentlig ökning på grund av de verkställda prishöjningarna å tobaksvaror på sätt närmare belyses i följande uppställning över tobaksmonopolets försäljning och de till återförsäljarna utgående rabattbeloppen under åren 1938—1941 (allt i 1,000-tal kronor räknat):

	1938	1939	1940	1941
Tobaksmonopolets försäljning ...	153,787	164,032	215,110	256,357
Återförsäljarrabatten.....	20,113	21,166	24,592	27,850

Det torde i detta sammanhang även vara av intresse att se huru försäljningen av tobaksmonopolets varor under nämnda år gestaltat sig ifråga om kvantiteten försålda varor av olika slag, därvid som jämförelse också medtagas de kvantiteter, som efter den nu genomförda ransoneringen lagts till grund för beräkningarna i det utarbetade förslaget till skatt- och prishöjning, motsvarande cirka 95 procent av 1940 års försäljning:

	1938	1939	1940	1941	Beräknad kvantitet enligt förslaget till skatt- och prishöjning
Cigarrer (antal st. i 1,000-tal)	25,335	23,488	19,941	25,263	18,900
Cigarreigarretter d:o	196,145	196,568	175,647	203,509	167,000
Cigarretter d:o	1,888,585	1,976,452	2,126,492	2,190,883 ¹	2,020,000
Röktobak (antal kg. i 1,000-tal)	1,070	1,110	1,360	1,543	1,330
Tuggtobak d:o	89	86	80	82	35
Snus d:o	4,340	4,245	3,922	3,848	3,730

Dessa siffror torde utvisa, att kvantiteten försålda varor under år 1941 steg onormalt högt, trots att under året kraftiga prisstegringar genomförts, vilket måste tyda på att så kallade hamstringsköp i stor utsträckning kommit till stånd. Det torde därför vara riktigast att vid en jämförelse icke lägga 1941 års försäljning till grund, då det gäller att draga en parallell med förhållandena sådana de väntas utveckla sig efter den ransonering, som nu genomförts och som även måste inrikta sig på att endast en begränsad kvantitet av varje varuslag skall tillhandahållas återförsäljarna.

Distributionen till allmänheten av tobaksmonopolets varor sker genom omkring 20,000 försäljare med inköpsrätt hos tobaksmonopolet och genom partiförsäljning i andra hand från dylika försäljare till mindre försäljningsställen av olika slag. Antalet försäljningsställen med egen inköpsrätt och deras andel av tobaksmonopolets totalförsäljning för åren 1938—1941 framgå av följande tablå:

	Specialtobakshandlare	Diversehandlare och kooperativa föreningar	Restauranger, kaféer och automater, marketentier och mässar	Kiosker	Summa
<i>Antal försäljningsställen</i>					
År 1938	2,944	11,605	4,200	1,461	20,210
› 1939	3,008	11,468	4,218	1,489	20,183
› 1940	3,005	11,196	4,990	1,443	20,634
› 1941	3,021	11,161	4,781	1,442	20,405
<i>Andel av försäljningssumman i procent</i>					
År 1938	36.9	42.5	11.8	8.8	100
› 1939	36.6	40.6	13.4	9.4	100
› 1940	36.5	39.7	13.6	10.2	100
› 1941	37.3	38.9	13.4	10.4	100

Denna tablå torde utvisa, att antalet återförsäljare med inköpsrätt hos tobaksmonopolet varierat ytterst obetydligt under nämnda tidsperiod och att även specialtobakshandlarnas andel i försäljningssumman företett ganska ringa växling.

¹ Fr. o. m. den 1 oktober 1941 hava uteslutande munstycks cigarretter tillverkats.

Mot de av styrelsen beslutade åtgärderna att sänka rabattsatserna har någon invändning icke blivit rest från statsmakternas sida, men det har uttalats, att om en mera bestående minskning av försäljningen skulle inträda, frågan om återförsäljarrabattens storlek borde upptagas till förnyad prövning.

Då det nu gäller att bedöma huruvida och i vilken utsträckning de för närvarande tillämpade rabattsatserna böra bliva föremål för jämkning i samband med den ifrågasatta nya skatte- och prishöjningen, vill styrelsen till en början erinra, att tobaksmonopolet, efter att genom olika ersättningsförfaranden hava till specialtobakshandlarna utanordnat 8 miljoner kronor samt avsatt en understödsfond å 600,000 kronor enligt en 1926 års riksdag underställd och av riksdagen godkänd överenskommelse, uttryckligen förklarats vara oförhindrat att vid fastställandet av rabattsatserna uteslutande taga hänsyn till egna affärsmässiga intressen samt sålunda bestämma rabatten allenast efter vad som erfordras för att bolagets varor på lämpligt sätt skola bliva tillgängliga för den konsumerande allmänheten.

Vid bedömandet av storleken av återförsäljarrabatten å tobaksvaror får det icke förglömmas, att det gäller varor, vilkas pris inrymma en mycket hög beskattning och där i nu rådande läge rabattens storlek nästan motsvarar tillverkningskostnaderna för varan. Styrelsen vill erinra om att handlare inom olika branscher, vilka hava att ombesörja uppbörden av de på grund av krisförhållandena införda omsättnings- och lyxskatterna, så långt ifrån tillerkännas någon som helst uppbördsprovision å dessa skatter, att de i stället själva få underkasta sig det besvär och bära de kostnader, som äro förenade med avgivande av omfattande redovisningar, som beskattningen medför.

Eftersom utförsäljningspriserna å tobaksvaror äro fixa, bortfalla alla kundrabatter, vartill kommer, att kapitalutlägget för lager kan hållas jämförelsevis lågt för den enskilda handlaren med hänsyn till föreliggande möjligheter att hos tobaksmonopolets närliggande distributionskontor komplettera lagret.

Uppenbart är, att det vid avgörande av rabattens storlek blir nödvändigt att taga ställning till frågan huruvida tobaksmonopolets affärsmässiga intressen uteslutande skola vara vägledande, eller om det skall anses, att tobaksmonopolet även bör vara berett att underkasta sig andra, därav icke betingade hänsyn. Därvid möter man till en början spörsmålet huruvida det kan anses åvila tobaksmonopolet någon skyldighet att vid bestämmande av rabattsatserna söka bereda återförsäljarna möjlighet till komparation för den nedgång i deras rabattinkomster, som sammanhänger med en på grund av rådande förhållanden försvärad eller helt utebliven import av färdiga tobaksvaror, som de vid sidan av tobaksmonopolets varor avyttrat. Beaktar man, huru statsmakterna förfarit gentemot distributörer inom andra områden, vilkas verksamhet i ena eller andra avseendet blivit underkastad inskränkningar på grund av rådande förhållanden, vill det förefalla, som om det skulle saknas bärande skäl för att bereda återförsäljarna av tobaksvaror en dylik komparation. Under inga förhållanden borde detta ske i form av en förhöjd rabattinkomst, som skulle belasta tobaksmonopolets driftbudget. En sådan åtgärd skulle förvisso även som yttersta konsekvens lätt kunna leda till att krav komme att resas gentemot tobaksmonopolet att bereda sina återförsäljare gottgörelse för nedgång i rabattinkomst till följd av framdeles eventuellt uppkommande varubrist, något som för övrigt icke torde stå i överensstämmelse med de principer, som statens priskontrollnämnd hittills i jämförliga fall tillämpat.

Det synes styrelsen av nu anförda skäl icke gärna kunna ifrågasättas, att

återförsäljarna skola vid rabattens bestämmande av tobaksmonopolet beredas någon kompensation för svårigheter uppkomna genom en utebliven eller nedsatt rabattinkomst å importerade tobaksvaror.

En annan fråga, som i detta sammanhang torde böra tagas under övervägande, är huruvida det kan vara berättigat, att återförsäljarna erhålla någon ersättning för ökning i driftskostnaderna i anledning av den allmänna prisstegringen. Det torde därvid böra understrykas, att det knappast kan finnas skäl att biträda den bland specialtobakshandlarna ofta företrädda uppfattningen, att de i princip borde vara att anse som ett slags hos tobaksmonopolet anställda befattningshavare med huvudsaklig uppgift att åt staten indriva tobaksskatten. Uppenbart är, att det skulle vara än mer principiellt oriktigt att anlägga ett sådant betraktelsesätt för övervägande antalet återförsäljare av tobaksvaror, vilka i olikhet mot specialtobakshandlarna icke hava tobaksförsäljningen såsom huvudsaklig förvärvskälla. En annan sak är, att det ändock kan vara skäligt att taga hänsyn till de verkningar den allmänna prisstegringen haft för återförsäljarnas del.

Vid undersökning i vilken utsträckning återförsäljarna skäligen kunna göra anspråk på en kompensation för den inträdda ökningen i driftskostnaderna torde det vara riktigast att i nära överensstämmelse med vad som tillämpas av statens priskontrollnämnd lägga till grund förhållandena under året 1 oktober 1938—30 september 1939, inom vilken tidsperiod icke några prishöjningar förekommo och då icke heller någon varubrist var rådande. Under nämnda tid uppgick tobaksmonopolets försäljning till 158,633,000 kronor och det återförsäljarna tillkommande rabattbeloppet å denna försäljning utgjorde 20,743,000 kronor. Som jämförelse må nämnas, att importen genom enskilda handlande med tobaksvaror samtidigt belöpte till 29,516,000 kronor. Om samma genomsnittspröcent skulle ha tillämpats vid beräkandet av återförsäljarnas rabattinkomst å dessa varor som å tobaksmonopolets varor, hade rabattbeloppet för importvarorna blivit 3,861,000 kronor.

Därest man skulle med nämnda tidsperiod som basår hava beviljat ett dyrtidstillägg å den rabattinkomst, som uppstod å tobaksmonopolets försäljning, lärer det icke vara möjligt att försvara ett högre tillägg, än som skulle utgått, om samma norm hade följts, som för närvarande gäller enligt det mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen nyligen träffade ramavtalet, eller sålunda 16.7 procent. Dyrtidstillägget skulle då hava belöpt sig till 3,464,000 kronor och det totala rabattbeloppet för år räknat borde sålunda då stannat vid 24.2 miljoner kronor. Härvid må emellertid bemärkas, att man räknat med ett dyrtidstillägg även å den del av rabattbeloppet, som avser att täcka posten hyreskostnader, ehuru denna post säkerligen endast undergått en mycket oväsentlig stegring.

Enligt det lämnade förslaget till en 15-procentig prishöjning har styrelsen räknat med en årlig omsättning av tobaksvaror till ett värde av 272 miljoner kronor. För att vid en omsättning av denna storlek avvåga rabattsatserna så, att rabattinkomsten skulle hålla sig omkring det ovan angivna beloppet, cirka 24.2 miljoner kronor, skulle en generell rabattsats å 9 procent å alla varuslag vara tillräcklig, i det att rabattbeloppet då skulle bliva cirka 24.5 miljoner kronor. Skulle rabatten i stället beräknas till 10 procent för alla varuslag — d. v. s. sänkas med 1 procent för cigarrer, cigarretter och tuggtobak men bibehållas oförändrad för övriga varuslag — hade man att räkna med en rabattinkomst å 27.2 miljoner kronor. Därest man åter icke skulle vidtaga någon som helst jämkning i gällande rabattsatser, kunde rabattbeloppet väntas stiga till cirka 28.8 miljoner kronor.

Om rabatten skulle bibehållas vid oförändrad storlek, skulle återförsäljarna alltså erhålla en inkomst (28.8 miljoner kronor), som till och med vore större

än 1941 års (27.9 miljoner kronor), trots att sistnämnda år, såsom ovan angivits, icke får betraktas såsom ett normalt år och trots att den beräknade försålda kvantiteten skulle vara vida lägre än 1941 och till och med underskrida 1940 års försäljningskvantitet. Vidare kan förväntas, att ett fastläsande av rabatten i detta läge vid en alltför hög nivå skulle visa sig försvåra den lösning av återförsäljareproblemet, som nu är föremål för övervägande.

Tobaksmonopolets styrelse är av den mening, att rabatten till återförsäljarna under nuvarande förhållanden bör bestämmas med vägledning av de principer, som statens priskontrollnämnd allmänt tillämpar vid varuprissernas fastställande för detaljhandeln.

I förevarande sammanhang må slutligen erinras om, att för tobaksvara, importerad av enskild handlande, enligt 22 § 2 mom. monopolförordningen, sådant detta författningsrum lyder enligt förordning den 27 februari 1933 (nr 58), skall erläggas en licensavgift, som *dels* utgöres av den å varan belöpande skatten och *dels* av ett belopp, motsvarande vad monopolets utövare för täckande av sina omkostnader samt vinst pålägger tobaksvara med samma priskurantpris, vilket belopp ej må överstiga 7 procent av priskurantpriset.

I en den 27 november 1941 dagtecknad skrift har *Svenska tobaksengrossisternas förening*, till underlättande av de svårigheter, varmed importen av tobaksvaror under nuvarande förhållanden hade att kämpa, ifrågasatt en nedsättning av monopolbolagets andel i licensavgiften för importvarorna, vilken andel för närvarande utgår efter det högsta medgivna procenttalet.

Monopolbolaget har, efter remiss, den 2 mars 1942 avgivit utlåtande över nämnda framställning samt därvid meddelat, att bolagets styrelse vid övervägande av på frågan inverkan faktorerna funnit bolagets andel i licensavgiften tillsvidare från och med den 1 april 1942 kunna nedsättas från 7 till 5 procent.

Vid genomförande av det förslag till höjning av tobaksskatten, för vilket i det föregående redogjorts, skulle, vid nämnda nedsättning av monopolbolagets licensandel, en oförändrad licensavgift komma att åvila importvarorna samtidigt som skattebelastningen å de inom riket tillverkade varorna bleve ökad.

Departements-
chefen.

I enlighet med det av monopolbolagets styrelse framlagda förslaget tillstyrker jag en höjning av skattesatserna för tobaksskatten med 5 enheter för tuggtobak, 3 enheter för snus och 2 enheter för övriga slag av tobaksvaror. Såsom av det föregående framgått förutsätter en dylik skattehöjning en prisförhöjning å tobaksvarorna med 15 procent.

Skattehöjningen torde böra genomföras så snart ske kan. Tidpunkten för ikraftträdandet torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma.

Monopolbolagets styrelse har ifrågasatt att komplettera styrelsens förslag om pris- och skattehöjning med en extra höjning av röktoakspriset och värdeskatten å röktoak i syfte att förhindra en fortsatt övergång från konsumenternas sida till röktoak från andra varuslag och en därmed förknippad

minskning av det statsfinansiella resultatet av skattehöjningen. För egen del finner jag en dylik åtgärd åtminstone för närvarande icke böra förordas. En så väsentlig fördyring av den nu jämförelsevis billiga rökto-baken, som tillgodoseendet genom prissättningen av nyss angivna syfte skulle erfordra, synes mig nämligen böra undvikas. Helt utan medel att på annat sätt bemästra problemet torde monopolbolaget icke vara. Skulle likväl utvecklingen bliva sådan, att en skärpning av skattebelastningen å rökto-baken i jämförelse med övriga varuslag kommer att framstå såsom nödvändig, får frågan själfvallet tagas upp till förnyat öfvervägande.

Återförsäljarrabatten å tobaksmonopolets varor, som under åren 1922—39 utgjort 15 procent för cigarrer och 13 procent för övriga varuslag, har i samband med de senaste årens höjningar av tobaksskatten undergått flera justeringar nedåt och utgår från och med den 1 december 1941 med 11 procent för cigarrer, cigarretter och tuggtobak samt med 10 procent för cigarrcigarretter, rökto-bak och snus. Trots de rabattsänkningar, monopolbolaget sålunda genomfört, ha återförsäljarnas bruttointäkter genomsnittligt undergått en icke oväsentlig ökning på grund av de verkställda prisförhöjningarna å tobaksvaror. Sålunda har återförsäljarrabatten å monopolbolagets försäljning, såsom skrivelsen den 9 mars 1942 från bolagets styrelse utvisar, uppgått till 20.1 miljoner kronor år 1938, 21.2 miljoner kronor år 1939, 24.6 miljoner kronor år 1940 och 27.9 miljoner kronor år 1941. Även om hänsyn tages till den starka tillbakagången under samma år i återförsäljarnas inkomst av importerade tobaksvaror, kvarstår en betydande ökning i den sammanlagda rabattinkomsten.

Efter den nu av mig förordade skatteskarpningsen och en därav föranledd prisförhöjning med 15 procent har monopolbolagets årsomsättning uppskattats till i runt tal 272 miljoner kronor. Såsom av nyssnämnda skrivelse jämväl framgår, skulle vid en försäljning av denna omfattning och oförändrade rabattsatser den av monopolbolaget utbetalade återförsäljarrabatten ytterligare stiga till 28.8 miljoner kronor.

Då monopolbolagets styrelse går att fatta beslut om återförsäljarrabatternas storlek, är det uppenbart, att de sålunda framlagda siffrorna rörande försäljarnas bruttointäkter måste tillmätas en betydande vikt och närmast ge anvisning om en viss ytterligare sänkning av rabattsatserna. Vad som häremot kan anföras och som sedan lång tid tillbaka vid upprepade tillfällen framhållits av representanter för tobakshandlarnas organisationer, är väsentligen, *del*s att genomsnittstalen för hela tobakshandeln inte ge en riktig bild av de enskilda försäljarnas läge, emedan ett stort antal av dessa få nöja sig med en omsättning långt under genomsnittet, *del*s att inte minst på grund av denna sist nämnda omständighet de s. k. specialtobakshandlarnas läge ansetts vara så otillfredsställande, att det påkallat utredningar i syfte att finna mera tillfredsställande former för organisation av försäljningen.

I den mån dessa synpunkter finnas vara berättigade, behöver ett beslut om tillsvidare oförändrade rabattsatser för tobakshandeln inte vara oför-

enligt med den på starka grunder vilande regeln för priskontrollen, att icke vid inträdande prishöjningar medge motsvarande höjning av detaljhandelsavansen. Då jag sålunda i nuvarande läge anser det kunna övervägas att bibehålla förut gällande rabattsatser, innebär detta icke, att de ofta påtalade svårigheterna för specialtobakshandeln enligt min mening skulle väsentligen vara en fråga om rabattsatsernas höjd eller skulle genom deras reglering kunna vinna en lösning. Tvärtom torde de företagna utredningarna ha givit vid handen, att tobakshandlarefrågan främst är en fråga om de enskilda försäljarnas omsättning och därmed om deras antal. Denna fråga jämte den om importhandelns villkor äro för närvarande under bearbetning, varvid ett från tobaksmonopolet infordrat utlåtande lärer böra avvaktas, innan ärendet tages upp till slutlig omprövning. Då detta torde kunna ske inom en relativt näraliggande framtid, synes även på grund härav anledning kunna föreligga att icke omedelbart företaga en ny sänkning av rabattsatserna. Det är självklart, att ett eventuellt beslut i denna riktning inte kan få utgöra hinder för eller anföras som skäl emot en senare reglering av rabattsatserna till lämplig höjd i samband med en ur försäljarnas synpunkt önskvärd organisation av detaljhandeln med tobak.

Föredraganden hemställer härefter, att inom finansdepartementet upprättat förslag till *förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket*, innefattande de förordade skatteändringarna, måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Birger Öhman.